
УДК 092+811.161.2 Лесюк М.П.

МИКОЛА ПЕТРОВИЧ ЛЕСЮК. ШТРИХИ ДО ПОРТРЕТА: НАУКОВЦЯ, ПЕДАГОГА, УКРАЇНЦЯ

Болю мого не вгамовано
Хмелем, любов'ю, часом.
Знову над рідною мовою
Думаю довго й часто

П. Скунець «Біль».

М. Лесюк

Ці слова, на нашу думку, можуть служити життєвим кредо відомого українського мовознавця, палкого просвітянина і громадського діяча — Миколи Петровича Лесюка. Доля цієї людини є типовою для значної частини галицької патріотично налаштованої інтелігенції другої половини ХХ — початку ХХІ століть, і в той же час є досить своєрідною, а у багатьох аспектах — неповторною.

Микола Лесюк народився у селі Ковалівці Коломийського району Івано-Франківської області 25 лютого 1940 р. в багатодітній шахтарській родині. Після закінчення сьомого класу Ковалівської СШ у 1954 р. поступив на навчання до Калуського ремісничого училища №4, опісля працював на шахтах Донбасу, Заполяр'я, а також на шахтах у рідному селі, які належали до Коломийського шахтоуправління. Працював на різних ділянках — слюсарем, вибійником, машиністом електровоза.

У 1961 р. вступив на навчання до Івано-Франківського педагогічного інституту імені В. Стефаника, здобув спеціальність учителя

© М. БІГУСЯК, 2010

ISSN 1682-3540. Українська мова, 2010, № 4

143

української мови, літератури та співів. Від 1967 р. за сумісництвом, а від серпня 1975 р. — на штатній посаді працював на кафедрі української мови цього інституту: асистентом, старшим викладачем, доцентом, завідувачем кафедри.

Микола Петрович Лесюк — це частина історії філологічного факультету та Інституту філології Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника. Упродовж восьми років він працював заступником декана, майже 18 років — деканом філологічного факультету (останні два роки — директором Інституту філології). У серпні 1996 р. обраний на посаду професора, завідувача кафедри слов'янських мов. На цій посаді працює до цього часу.

З ініціативи М.П. Лесюка в 1993 р. в університеті було відкрито нову філологічну спеціальність — «Польська мова і література». Кафедра слов'янських мов під керівництвом М.П. Лесюка встановила творчі, наукові та ділові зв'язки з багатьма навчальними закладами Польщі — Варшавським, Ягеллонським, Гданським, Жешівським, Люблінським, Вармінсько-Мазурським (Ольштин) університетами, а також з Варшавським університетом імені кардинала С. Вишинського, з університетами у Гожові Великопольському та Ополю. Крім того, кафедра має угоду про співпрацю з Вейгеровським об'єднанням кашубів, з ліцеєм у м. Глубчиці біля Ополя, з Інститутом слов'янознавства Російської академії наук. Студенти-полоністи мають можливість щорічно проходити мовну практику в перелічених навчальних закладах.

Ставши у 80-х рр. на дорогу Науки, М.П. Лесюк високо несе звання вченого, Науковця вищої школи, вдумливого дослідника, який активно утверджує українську науку. Особливістю його наукового почерку є завжди надійна аргументованість мовними фактами запропонованих висновків. У доробку вченого сьогодні понад 260 наукових і публіцистичних праць.

Уже в кандидатській дисертації **«Словотвірні гнізда коренів на позначення руху в сучасній українській мові»**, яку захистив у квітні 1982 р., молодому вченому на основі обширного і скрупульозно опрацьованого матеріалу вдалося розвинути ряд теоретичних думок професора І. Ковалика на словотвір як окрему підсистему мови і розділ її теоретичної граматики. У 1993 р. у видавництві «Вища школа» М. Лесюк видає спільно з Я. Вакалюк посібник для студентів вишів **«Українська мова. Збірник диктантів і вправ»**. Це був один із перших справді українських підручників того часу, підручник нового покоління. Більшість текстів взято із тих джерел, де по-справедливому показана українська історія, де утверджується дух українськості, народні переживання, велич і стилістичне багатство рідної мови. На початку 90-х рр. було нелегко пробити видавництво книжки з такими текстами, бо всі рецензенти в один голос заявляли, що посібник «заідеологізований», що, мовляв, треба вибирати невинні тексти, про природу і т. под. І все ж книжка була видана і її прихильно зустріли викладачі та вчителі-філологи.

У 2004 р. виходить четверте видання методичних рекомендацій «Українська мова. На допомогу вступникам», які є затребуваними і сьогодні. Цей рік ознаменований у житті вченого виходом у світ «багатоаспектної» книги «Доля моєї мови», в яку увійшли науково-популярні розвідки, злободенні статті про нелегку долю української мови, яка стала у рідній державі трагічно-загрозливою. Автор показує залежність стану національної мови від політичного поневолення народу, розкриває антинаукову сутність теорії «праруської єдності» та легенди про «колиску трьох братніх народів». Вчений широко і послідовно висвітлює історію виникнення й формування української мови, спираючись на праці авторитетних дослідників, дійшов висновку, «...що, як і інші слов'янські мови, вона бере свій початок безпосередньо з праслов'янської мови, що підтверджують численні мовні факти»¹. У більшості статей аналізовано використання мовлення в ЗМІ та побуті, сучасну мовну ситуацію в Україні, проблеми лихослів'я та ненормативної лексики. Дослідження М.П. Лесюка показують, що мовні проблеми тісно переплітаються із політичними, і наша держава повинна вести таку національну політику, яка б повністю задовольняла інтереси власного народу, тобто титульної нації, іншого не дано. Людина високої культури і дивовижної працелюбності, він гостро переживає байдуже ставлення можновладців у вже нібито незалежній державі до своєї мови й культури. Одночасно автор добре усвідомлює те, що не тільки «верхи» можуть впливати на вирішення окреслених проблем, він закликає кожного з нас до щоденної мозольної праці на ниві формування модерної української нації та утвердження всіх складових національної ідентичності. Як зазначає професор Любомир Сенік: «Мислячий читач сприйме книжку Миколи Лесюка як тлумачник і порадник у цьому складному, суперечливому світі»². Ця книга зразу одержала широкий розголос у наукових та педагогічних колах; вийшло декілька схвальних рецензій. За цю працю автор удостоєний премії Івана Франка, встановленої мерією міста Івано-Франківська.

У цьому ж році професор М. Лесюк здійснив переклад з польської мови на українську монографії професора Варшавського університету Стефана Козака «*Ukraińscy spiskowcy i mesjaniści. Bractwo Cyryla i Metodego*» під українською назвою «Українська змова і месіанізм. Кирило-Мефодіївське братство». Наступного року видає підручник — самовчитель української мови для поляків «*Chcę nauczyć się ukraińskiego*», який має великий попит у Польщі. «Авторові вдалося, — зазначає професор Мар'ян Скаб, — тлумачити явища україн-

¹ Лесюк М. Доля моєї мови: науково-популярне видання / Микола Лесюк. — Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2004. — С. 31.

² Сенік Л. Останній форпост нації / Любомир Сенік // Вісник Прикарпатського університету. Філологія (літературознавство). — Вип. XIII–XIV. — Івано-Франківськ, 2007. — С. 271.

ської мови безвідносно (чи, точніше, майже безвідносно) до відповідних явищ польської мови. Такий підхід, на нашу думку, забезпечить ефективну роботу з посібником не лише читачів з певною гуманітарною підготовкою (славістів, полоністів), але й усіх охочих пізнати українську мову»³.

Глибока любов дослідника до слова, до материнської мови, мабуть, підштовхнула його до думки збирати мовний матеріал рідної говірки. Він уважно вслуховується, занотовує все, що можна почути в говірці, що є виявом мовотворчості носіїв говірки. Така багаторічна систематична робота спричинилася до видання у 2008 р. монографії **«Мовний світ сучасного галицького села»** (Ковалівка Коломийського району), в якій на обширному матеріалі показано величну багатомірність діалектного слова, гармонію самих діалектів (гуцульського і покутського), а також ті діалектні свідчення, які ще не сповна використано для розвою науки і культури. Високий науковий стиль викладу матеріалу добре поєднуються з простотою і доступністю.

Ще одним давнім захопленням М. Лесюка є збирання та дослідження мовного багатства українських народних пісень, зокрема українських міні-пісень — так званих коломийок, які відображають всі грані буття народу і на які так багатий наш край. Вивченню лексики та фраземіки інтимного життя людини крізь призму народної пісні присвячена монографія М.П. Лесюка **«Еротизм в українському пісенному фольклорі: Наукове видання»**, що вийшла цього року в івано-франківському видавництві «Місто НВ». Праця рясно ілюстрована уривками з народних еротичних пісень та коломийок, які яскраво демонструють неосяжну мовну палітру пісенного жанру. Схвальну рецензію на цю книжку дала, на жаль, уже покійна доктор філологічних наук, професор, колишній завідувач відділу соціолінгвістики Інституту української мови НАН України Леся Ставицька, яку приємно вразила різноманітність евфемізмів, що вживаються в українських народних піснях.

Микола Лесюк — співавтор колективних монографій **«Василь Стефаник — художник слова»** (1996), **«Євген Желехівський у національно-культурному відродженні України»** (1999), **«Мій рідний край Прикарпаття»** (2000), **«Етнос. Соціум. Культура: регіональний аспект»** (2006). Низка статей М.П. Лесюка опублікована у зарубіжних виданнях (Польща, Чехія, Білорусія, Росія). Тепер працює над дослідженням історії становлення української літературної мови в Галичині, над мовними особливостями українського пісенного фольклору.

М.П. Лесюка як мовознавця цікавлять різноманітні питання життя і функціонування української мови. Це і словотвір, і граматики, історія розвитку і становлення української літературної мови, і

³ Скаб М. Język ten wart jest tego, żeby się jego nauczyć / Мар'ян Скаб // Науковий вісник Чернівецького університету. Слов'янська філологія. — Чернівці : Рута, 2006. — Вип. 276–277. — С. 510.

мова письменників (Т. Шевченка, І. Франка, В. Стефаника, М. Коцюбинського, Марка Черемшини, О. Кобилянської, Лесі Українки, Ю. Федьковича, Б. Лепкого). Під його керівництвом фактично була завершена праця над укладанням **«Словника мови художніх творів Василя Стефаника»**, яку розпочав свого часу професор І.І. Ковалик, але, на жаль, «Словник» до цього часу не вийшов у світ.

Професор М.П. Лесюк — активний учасник різноманітних наукових форумів в Україні та за її рубежами. Брав участь у світовому Конгресі діалектологів у місті Люблін (Польща, 2000 р.), у кількох Конгресах МАУ (Львів, Одеса, Чернівці, Київ), у Міжнародних наукових конференціях (Варшава, Краків, Люблін, Б'ялисток, Кошалін, Гожів Великопольський, Казімеж Дольний (Польща), Гомель (Білорусь), Оломоуц (Чехія)) тощо, у різних університетах України.

Про М.П. Лесюка як науковця, викладача, громадського діяча неодноразово писала обласна преса, виділяла свої площі для публікацій і писала про нього газета «Літературна Україна». Цілий друкований аркуш відвела для інтерв'ю з М. Лесюком Всеамериканська україномовна газета «Віче» міста Чикаго (США) від 7 квітня 2006 р., інтерв'ю з ним публікували або писали про нього польські газети «Dziennik bałtycki», «Nasze miasto», «Kurier Wejherowski» (м. Вейгероно), бюлетень «Wspólnota polska», часопис Варшавського університету «Uniwersytet Warszawski», чеський часопис Žurnál (м. Оломоуц) тощо. Неодноразово Микола Лесюк виступав на обласному радіо, телебаченні «Галичина», на радіо «Вежа». На його праці є чимало посилань українських мовознавців.

Наукова і викладацька діяльність — це два рівнозначні вектори зацікавлень Миколи Петровича Лесюка, в яких йому вдається успішно реалізовуватись, бо він — педагог і філолог — науковець за покликанням. Всіх, хто побував на його лекціях чи практичних заняттях, вражає глибоке знання предмета та висока майстерність викладу матеріалу, відчуття розкоші від спілкування з ним. Він кожному студентку чи студента Інституту філології величає по імені, і часто студенти жартують, що тільки Микола Петрович знає, скільки на кожному курсі є Анничок, Наталочок, Іванок...

Досконале знання української мови та її історії, регіональних різновидів мови, ґрунтовна обізнаність із пам'ятками й науковою мовознавчою літературою помножені на педагогічний талант, певною мірою вирізняють професора Миколу Лесюка як працівника вищої школи. Під його науковим керівництвом студенти-філологи неодноразово здобували призові місця на конкурсах наукових робіт, виступали на міжнародних наукових конференціях (Б'ялисток, Кошалін), публікували свої праці в престижних наукових джерелах, збірниках студентських наукових праць. Він керує бакалаврськими, дипломними, магістерськими роботами студентів.

Досягнення вченого чогось варті лише тоді, коли мають продовження і довершення у напрацюваннях інших. Професор М.П. Лесюк

це добре усвідомлює і завжди щиро радіє успіхам своїх молодших колег, друзів і всіляко намагається допомогти тим, хто також став на дорогу Науки. Під його керівництвом захищені три кандидатські дисертації і одна рекомендована до захисту.

Як громадянин М.П. Лесюк належить до тих людей, хто спонукуваний власним сумлінням, безкорисливо, негласливо й неустанно намагається утверджувати Україну в Україні.

Він був активним організатором обласного Товариства української мови імені Тараса Шевченка (нині «Просвіта»). Від 15 квітня 1989 р. і до грудня 2009 р. — заступник голови обласного правління Товариства. На початку 90-х рр. часто виступав серед населення з лекціями про політичну ситуацію, нелегку долю української мови і необхідність утвердження її в усіх сферах суспільного життя. За наукову та культурно-громадську діяльність, утвердження престижу української мови став лауреатом премії Марійки Підгірянки (від Товариства української мови ім. Тараса Шевченка «Просвіта») у березні 1996 р.

Двічі обирався депутатом обласної ради першого і третього демократичних скликань, обидва рази був головою комісії з питань освіти, науки, культури, членом Президії обласної ради. М.П. Лесюк завжди і всюди займав активну життєву позицію, був учасником і делегатом Установчої конференції Товариства української мови ім. Тараса Шевченка в Києві 11 лютого 1989 р., упродовж кількох років був членом проводу Івано-Франківської Крайової організації Народного руху України, брав участь в організації та проведенні виборів до Верховної Ради на виборчих дільницях області, у помаранчевій революції в Києві та в Івано-Франківську.

У 2000 р. Миколі Лесюку присвоєно звання Заслуженого працівника освіти України, до 130-річчя «Просвіти» був нагороджений медаллю «Будівничий України», з нагоди 140-річчя «Просвіти» — за вагомий внесок у справу українського відродження, багаторічну сумлінну працю йому оголошена Подяка Прем'єр-міністра України; він відзначений також почесними грамотами Міністерства освіти і науки України, облдержадміністрації та обласної ради, Івано-Франківської єпархії УГКЦ, інших організацій

Закорінений чуттям і помислами у рідну землю, свій ювілей професор Микола Лесюк зустрічає у розквіті життєвих і творчих сил, а тому бажаємо йому Божого благословення на здійснення всіх задумів, невтомної наснаги в осягненні глибин українського слова.

Михайло Бігусяк (м. Івано-Франківськ)

Mykhaylo Bihusiak (Ivano-Frankivs'k)

MYKOLA PETROVYCH LESYUK: TOUCHES ARE TO THE PORTRAIT:
A SCIENTIST, A PEDAGOGUE, AN UKRAINIAN